

Ūdra monitorings

LĪGUMS Nr. 7.7/153/2014-P

Atskaite par 2014.-2015. gadu

PROJEKTA VADĪTĀJS:

JĀNIS OZOLIŅŠ

DARBA IZPILDĪTĀJI: atskaites sastādīšana – Karīna Dukule-Jakušenoka un Mārtiņš Lūkins; lauka darbi – Karīna Dukule-Jakušenoka, Aivars Ornicāns, Digna Pilāte, Agrita Žunna, Jānis Ozoliņš

LVMI “Silava”

Saturs

Saturs	2
Ievads.....	3
Metodes	3
Rezultāti.....	5
Ūdra fona monitorings.....	5
Ūdra monitorings Natura 2000 teritorijās.....	7
Kopsavilkums	10
Literatūra	11

Ievads

Monitoringa mērķis ir iegūt informāciju par ūdru populācijas un tai nepieciešamo biotopu stāvokli Latvijā. Informācijas kvalitātei un apjomam jāatbilst prasībām, kuras Eiropas Komisijas Vides ģenerāldirektorāts izvirzījis dalībvalstīm saistībā ar ziņojumiem, ko paredz Eiropas Padomes direktīvas 92/43/EEC Par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 17. pants. Minētā mērķa īstenošanai veicami sekojoši uzdevumi:

- jāievāc pierādījumi par ūdru sastopamību Latvijas teritorijā;
- jānovērtē populācijas lielums un tā izmaiņu tendences;
- jānovērtē ūdriem nepieciešamo biotopu stāvoklis, daudzums un tā izmaiņu tendences;
- jānosaka faktori, kas negatīvi ietekmē ūdrus un tiem nepieciešamos biotopus;
- jānovērtē NATURA2000 aizsargājamo teritoriju loma ūdru saglabāšanā.

Ūdra monitorings 2014.-2015. gados veikts 20 NATURA 2000 teritorijās – aizsargājamo ainavu apvidos “Augšdaugava”, “Veclaicene”, “Augšzeme”, dabas liegumos “Istras ezers”, “Pildas ezers”, “Dvietes paliene”, “Sitas un Pededzes paliene”, “Ābeļi”, “Dubnas paliene”, “Mugurves pļavas”, “Lubāna mitrājs”, dabas parkos “Numernes valnis”, “Adamovas ezers”, “Aiviekstes paliene”, “Kuja”, “Silene”, “Dridža ezers”, dabas rezervatos “Teiči”, “Krustkalni” un Rāznas nacionālajā parkā, meklējot ūdra klātbūtnes pierādījumus.

Metodes

Ūdru uzskaites veiktas atbilstoši metodikām “Ūdra fona monitoringa metodika”, kas pieejama interneta vietnē <http://biodiv.daba.gov.lv/fol302307/fol634754/fona-monitoringa-metodikas/ziditajdzivnieki-udrs>, un “Ūdra monitoringa metodika Natura 2000 teritorijās”, kas pieejama interneta vietnē <http://biodiv.daba.gov.lv/fol302307/fol634754/natura-2000-teritoriju-monitoringa-metodikas-2013.-gada-redakcija-aktualizetas/ziditaji-udri> (1., 2.att.).

1.att. Ūdru atstāto pazīmju uzskaites vieta

2.att. Pazīmes, pēc kurām konstatēta ūdru klātbūtne: dzīvnieku novērošana, ekskrementi, teritorijas iezīmes – smilšu sakasījumi, pēdu nospiedumi

Rezultāti

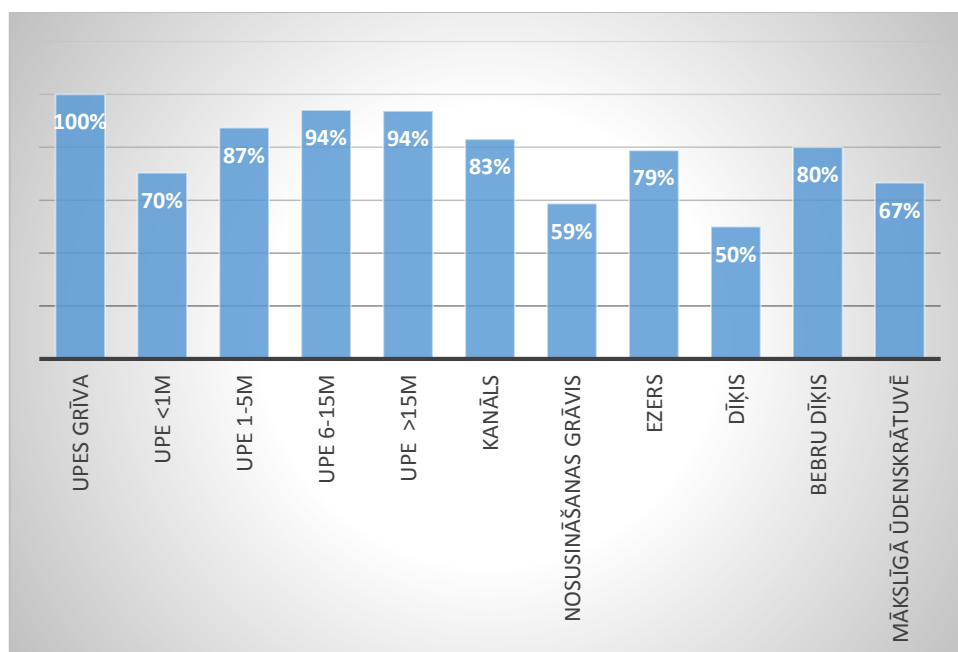
Ūdra fona monitorings

Ūdru fona monitoringa ietvaros tika apsekoti 210 kvadrāti un aizpildītas 842 anketas par ūdru sastopamības pārbaudes vietām (10.att.). No tām ūdri tika konstatēti visos kvadrātos kopā 676 vietās (80,3%). Papildus 152 vietās tika konstatēti bebri un 125 vietās - Amerikas ūdele (3.att.).

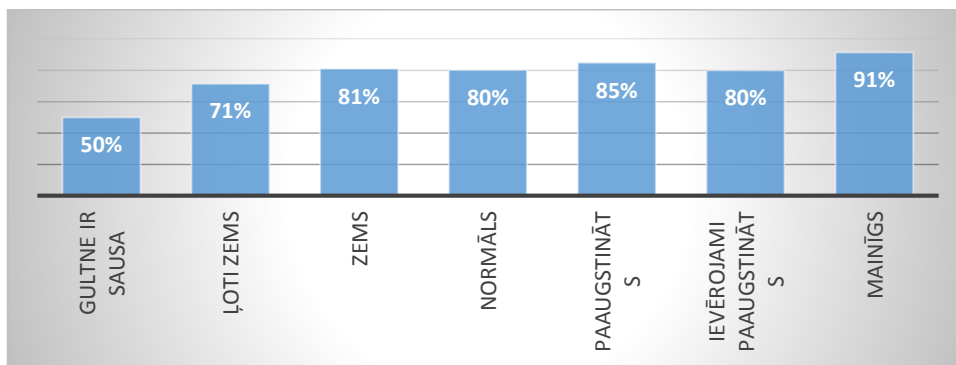
3.att. Eirāzijas bebrs (*Castor fiber*) un Amerikas ūdele (*Neovison vison*)

Ūdru sadalījums pa dažādām ūdenstilpēm atkarīgs no ūdenstilpes veida. (4. att.). Vislielākais apdzīvotu vietu īpatsvars no kopējā pārbaudīto vietu skaita tika novērots upēs, kuru platums ir seši metri un vairāk (94%). Upēs ar platumu 1-5 m ūdri tika konstatēti 87% gadījumu, kanālos - 83%, ezeros – 79%, upēs, kas šaurākas par 1 m – 70%, bet nosusināšanas grāvjos – 59%. Savukārt novērtēt ūdru sastopamību upju grīvās, dīķos, bebru dīķos un mākslīgās ūdenskrātuvēs vēl ir pārāgri, jo šādu vietu skaits pārbaudītajos kvadrātos bijis mazāks par piecām.

4. att. Ūdru sastopamības % no dažādiem pārbaudītajiem biotopiem

Ūdens līmenis arī ietekmē ūdru sastopamību (5. att.). Izzuvušās ūdenstīpēs un vietās ar ļoti zemu ūdens līmeni ūdri tika konstatēti visretāk, attiecīgi 50% un 71% no kopējā pārbaudīto vietu skaita. Savukārt vislielākais ūdru sastopamības biežums bija vietās ar mainīgu ūdens līmeni – 91%. Iespējams, ka par iemeslu tam bijusi arī labāka pazīmju atrašanās iespēja joslā, no kuras ūdens nesē kā atkāpi.

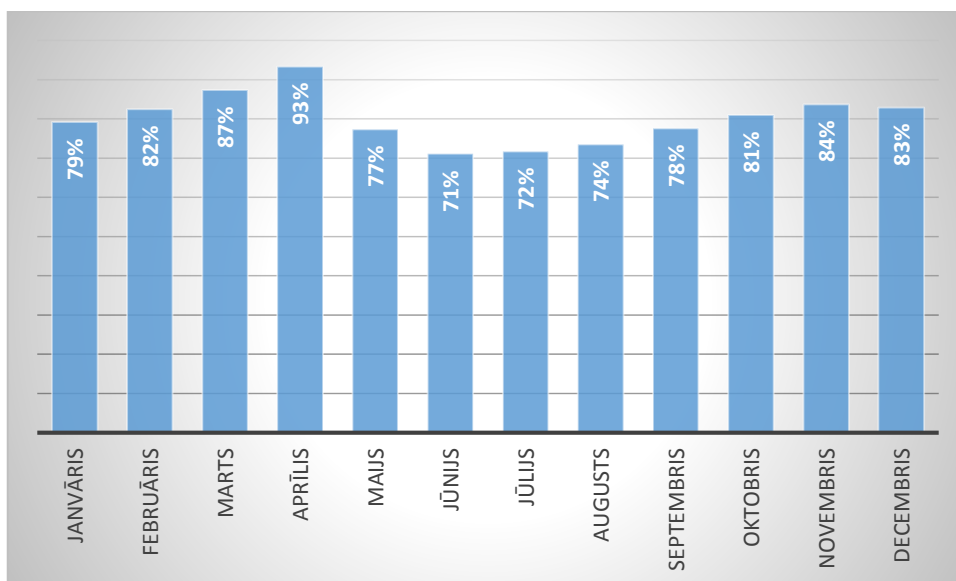
5. att. Ūdru sastopamības atkarība no dažādiem ūdens līmeņiem

Salīdzinot dažādas tiltu konstrukcijas (6. att.), konstatēts, ka ūdri dod priekšroku izkāpšanai zem lielākiem tiltiem (1) - 94% no kopējā pārbaudīto vietu skaita, kā arī šaurākās ūdenstecēs – 2. (93%) un 3. (87%) konstrukciju tipam. Savukārt vietas, kur zem ceļa iebūvēta viena caurule, ūdriem patīk mazāk - to darbības pazīmju sastopamība tajās ir tikai 69%.

6. att. Dažādas tiltu konstrukcijas

Sezonu griezumā ūdru monitorings tika veikts visa gada garumā (7. att.), bet vislabāko rezultātu uzrādīja darbs pavasarī (aprīlī ūdri tika konstatēti 93% gadījumu). Savukārt sliktākie rezultāti iegūti vasarā (jūnijā - 71%).

7. att. Ūdru sastopamības sadalījums atkarībā no monitoringa veikšanas sezonas

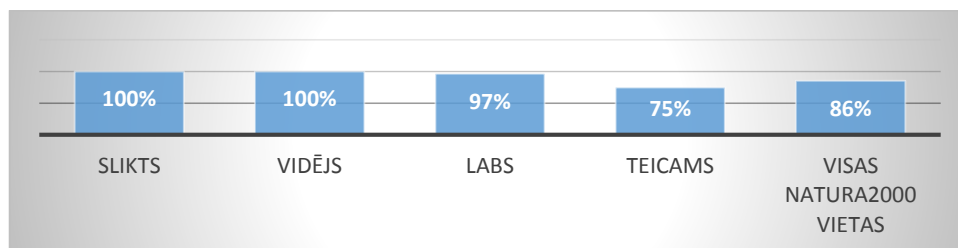
Ūdra monitorings Natura 2000 teritorijās

Ūdru uzskaites veiktas 20 NATURA 2000 teritorijās 2014. un 2015. gadā (10.att.). Kopējais apseko to punktu skaits ir 148 (Ābeļos – 4, Adamovas ezerā – 2, Aiviekstes palienē – 4, Augšdaugavā – 26, Augšzemē – 10, Dridža ezerā – 3, Dubnas palienē – 2, Dvietes palienē – 8, Istras ezerā – 2, Krustkalnos – 1, Kujā – 6, Lubāna mitrājā – 24, Mugurves pļavās – 1, Numernes valnī – 1, Pildas ezerā – 1, Rāznā – 25, Silenē – 4, Sitas un Pededzes palienēs – 1, Teiču DR – 12, Veclaicēnē – 12).

Ūdru darbības pēdas tika atrastas visās teritorijās. Silenē ūdra populācijas lielums ir 1-4 dzīvnieki. Istras ezerā, Pildas ezerā, Numernes valnī, Adamovas ezerā, Dridža ezerā, Sitas un Pededzes palienēs, Dubnas palienē, Mugurves pļavās populācijas lielums ir 1-5 dzīvnieki. Dvietes palienē un Teiču DR uzturas 4-6 dzīvnieki. Kujas dabas parku apdzīvo 5-8 ūdri. Augšzemē ir 5-9 dzīvnieki. Krustkalnos, Aiviekstes palienē, Ābeļos ir 6-10 dzīvnieki. Veclaicēnē - 15-21 dzīvnieki. Augšdaugavā 45-88. Lubāna mitrājā 97-191. Rāznas NP - 185-276 ūdri.

Katrai pārbaudāmai vietai, ņemot vērā nelabvēlīgi ietekmējošus faktoros, tika noteikts biotopu stāvoklis. Ja netika konstatēts neviens ūdriem nelabvēlīgs faktors – biotopu stāvoklis ir teicams, viens nelabvēlīgs faktors – labs, divi nelabvēlīgi faktori – vidējs, vairāk par diviem nelabvēlīgiem faktoriem – slikts). Slikts biotopu stāvoklis tika konstatēts tikai trijās pārbaudes vietās Rāznas nacionālā parka un Lubāna mitrāja teritorijās. Citās vietās pārsvarā biotopu stāvoklis bija teicams (76 vietas) un labs (59). Savukārt vidējs biotopu stāvoklis tika novērots 12 vietās.

Taču biotopu stāvoklim nav konstatēta sakritība ar to, vai ūdri izvēlas, vai neizvēlas šīs vietas, lai tajās uzturētos (8. att.). Pēc sastopamības, ūdri pat visretāk konstatēti vietās ar teicamu biotopa stāvokli (75% no kopēja vietu skaita). Savukārt ūdru kopējā sastopamība visās NATURA2000 teritorijās ir 86% no pārbaudīto vietu skaita, kas ir nedaudz vairāk nekā fona monitoringā konstatētā sastopamība. Lai raksturotu sliktu un vidējo biotopu ietekmi uz ūdru izplatību, pagaidām nav pietiekami daudz datu, jo pārsvarā biotopu stāvoklis ir labs vai teicams (9. att.).

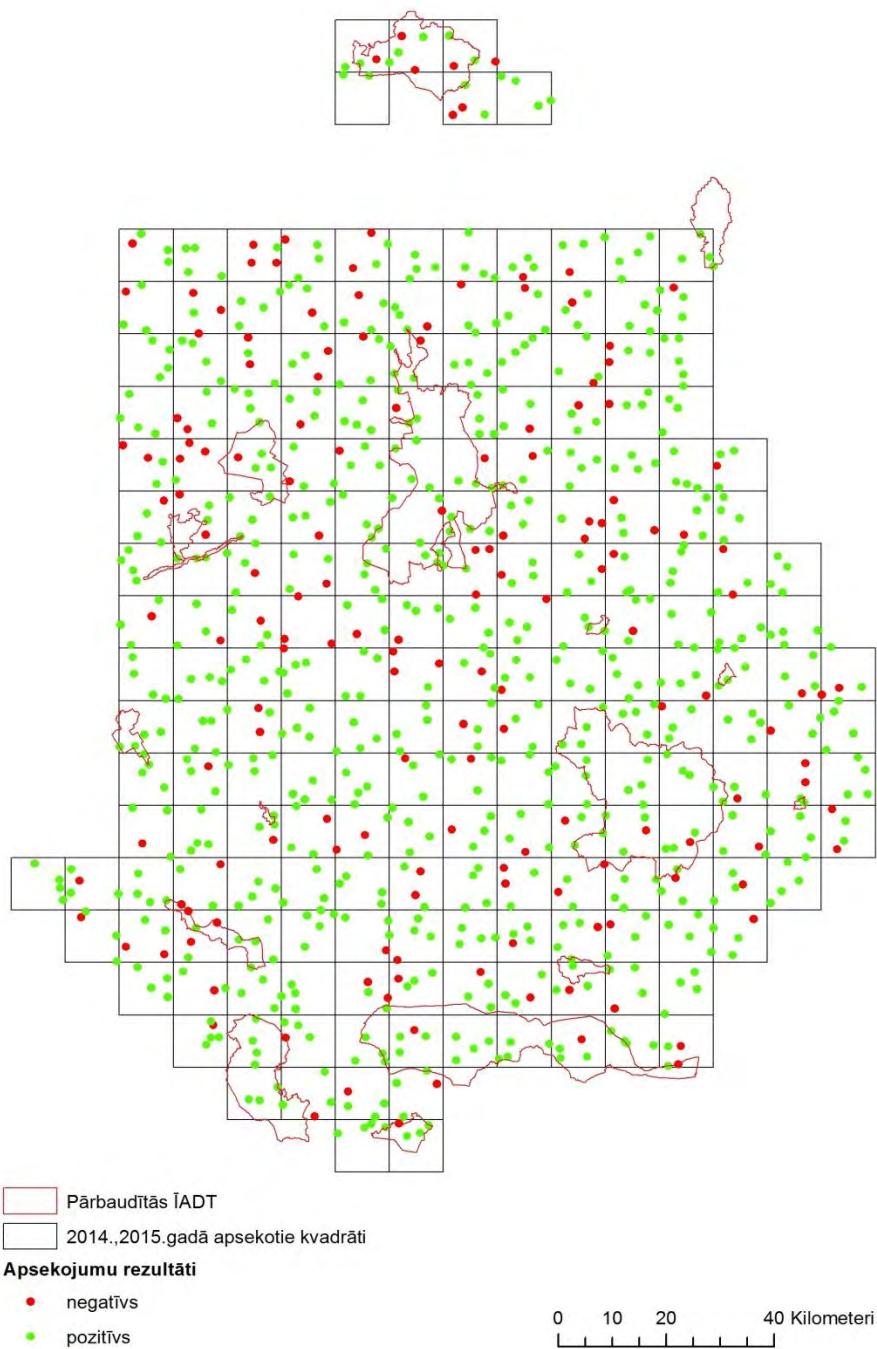

8. att. Ūdru sastopamības atkarība no biotopu stāvokļa – apdzīvoto vietu īpatsvars no attiecīgajā stāvoklī esošā pārbaudīto vietu skaita

No visiem paredzamajiem nelabvēlīgi ietekmējošiem faktoriem aizsargājamās teritorijās netika konstatēti – ūdens industriāls piesārņojums, piesārņojums ar sadzīves notekūdeņiem un vēžu dīķsaimniecība. Vienā vietā tika novērots trokšņa piesārņojums un vienā vietā notika ceļu būve. Vēl konstatēti – ūdens piesārņojums no lauksaimnieciskās darbības (3 vietās), zivju dīķsaimniecība (4 vietās), tūristu un makšķernieku radīts traucējums (4) un ūdra nelikumīga nogalināšana (5). Invazīvo sugu (pārsvarā Amerikas ūdele) klātbūtne tika konstatēta 12 vietās, gaismas piesārņojums 13 vietās, bet mazo HES ietekme - 21 vietā. Visbiežākais faktors, kuru gadījās novērot ir bebru medīšana (28 vietās). Bet, neskatoties uz to, no šīm 28 vietām ūdri tika novēroti 26. Citi faktori arī īpaši neietekmēja ūdrus – visur tika konstatētas to darbības pazīmes.

9. att. Raksturīgākie ūdru biotopi NATURA 2000 teritorijās

10. att. Ūdru izplatības karte pēc 2014. un 2015. gadā veiktā monitoringa datiem

Kopsavilkums

1. Fona monitoringa ietvaros ūdri tika konstatēti 80% gadījumu, savukārt monitoringa uzskaitēs 20 izvēlētajās NATURA 2000 teritorijās - 86% gadījumu. Tas nozīmē, ka ūdru populācijas stāvoklis aizsargājamās teritorijās ir nedaudz labākas nekā pārējā valsts teritorijā.
2. Ūdri visbiežāk apdzīvo upes, kuru platums pārsniedz 5 m (94% gadījumu), bet visretāk nosusināšanas grāvjus (59% gadījumu), iespējams, tādēļ, ka tajos ir nabadzīgāka barības bāze. Visvairāk ūdru aktivitāte konstatēta ūdenstilpēs ar mainīgu ūdens līmeni. Visbiežāk tie ir zivju dīķi, kurus ūdri labprāt izmanto zivju medībām. Savukārt sausas ūdenstilpes tie apmeklē tikai 50% gadījumos, pārsvarā, lai pārvietotos uz citām ūdenstilpēm.
3. No tiltiem ūdri biežāk apmeklē ūdeņu piekrastes zem tādām konstrukcijām, kas pilnībā šķērso upes gultni, savienojot abus krastus, vai arī to tiešā tuvumā, ja nav iespējas izkāpt no ūdens tieši zem tilta pārseguma (attiecīgi 94% un 93% gadījumu). Īpaši tas attiecas uz maziem un vidējiem tiltiem, jo zem tiem ūdri var paslēpties no cilvēkiem un citiem dzīvniekiem. Savukārt upīšu un grāvju caurtekas zem ceļiem ūdriem patīk mazāk (sastopami 69%). Šī iemesla dēļ teritorijās ar blīvāku ūdru populāciju, īpaši aizsargājamās teritorijās ceļu būves darbos ieteicams izmantot 1. un 2. tipa tiltus, un censties izvairīties no 4. tipa tiltiem (6. attēlā).
4. Kaut gan labākais laiks ūdru monitoringa veikšanai ir pavasaris un rudens, to iespējams veikt visa gada garumā. Bet vasarā labāk izvairīties no mazām (<1m) un izžuvušām ūdenstecēm.
5. Pēc pētījuma rezultātiem ūdru biotopu stāvoklis aizsargājamās NATURA2000 teritorijās pārsvarā ir teicams vai labs. Slikts stāvoklis tika novērots tikai trijās vietās no kopējām 148 vietām. No nelabvēlīgiem faktoriem visbiežāk tika konstatēta bebru medīšana (28 vietās) un mazo HES ietekme (21 vietā). Kopumā pētāmajās teritorijās netika konstatēta faktoru nelabvēlīga ietekme uz ūdriem. Dzīvnieki labprāt apdzīvoja biotopus, kuru kvalitāte tika vērtēta kā vidēja vai slikta. Arī bebru medības, kuras tiek veiktas visur, kur ir sastopami bebri, īpaši ūdru sastopamību neietekmē. Tas izskaidrojams nevis ar to, ka šiem faktoriem nebūtu nozīmes ūdru dzīvē, bet gan ar to, ka faktoru, kas ietekmē populāciju labvēlīgi, kopumā ir vairāk un to nozīme lielāka.

Literatūra

1. Brzezinski M., Romanowski J., Cygan J.P., Pabin B. 1996. Otter *Lutra lutra* distribution in Poland. – Acta Theriologica 41 (2): 113-126.
2. Romanowski J., Brzezinski M., Cygan J.P. 1996. Notes on the technique of the otter field survey. – Acta Theriologica 41 (2): 199-204.
3. Conroy J.W.H., French D.D. 1987. The use of spraints to monitor populations of otters (*Lutra lutra* L.). – Symp. Zool. Soc. Lond. 58: 247-262.
4. Kruuk H. 1995. Wild Otters: Predation and Populations. Oxford, New York, Tokyo: Oxford University Press. 290 pp.
5. Kruuk H., Conroy J.W.H. 1987. Surveying otter *Lutra lutra* populations: a discussion of problems with spraints. – Biological Conservation 41: 179-183.
6. Olberg G. 1973. Die Fährten der Säugetiere. Wittenberg Lutherstadt: A. Ziemsen Verlag, 104 S.
7. Reuther C., Dolch D., Green R. et al. 2000. Surveying and Monitoring Distribution and Population Trends of the Eurasian Otter (*Lutra lutra*): Guidelines and Evaluation of the Standard Method for Surveys as recommended by the European Section of the IUCN/SSC Otter Specialist Group. – Habitat, Arbeitsberichte der Aktion Fischotterschutz e.V., 12: 148 pp.
8. IUCN Ūdru speciālistu grupas tīmekļvietne: <http://www.otterspecialistgroup.org/> (skatīts 06.12.2015)